

อัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลอง มอญเขตลาดกระบัง

Mon Identity through Cultural Landscape: A Case Study of the Mon Canal Community, Lat Krabang District

ณภัทร อินนา¹ ฉามาตม์ ดำรงชุมวิริยะ²

ชิษณุชา พลแสน³ และ โสภิตตรา วงษ์นิยม⁴

Napat Inna¹ Chamamart dumrongchumviriya²

Chisanucha Ponsean and Sohpittra Wongniyom⁴

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญเขตลาดกระบังมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจชุมชนเลียบบคลองมอญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เอกสาร งานวิจัย รายงาน บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การศึกษาข้อมูลเอกสาร เช่น ภาพถ่ายเก่า ข้อมูลจากบทความวารสาร และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1.) แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสาร 2.) เอกสาร วิจัย และบทความวารสาร

ผลการศึกษาพบว่าลักษณะการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนเลียบบคลองมอญมีลักษณะเป็นหมู่บ้านชานนา สร้างบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งคลอง โดยยึดคลองเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ถัดจากบริเวณที่พักอาศัย จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรม บ้านเรือนจะไม่อยู่เป็นกลุ่ม จะตั้งอยู่บนที่นาของตนตามสองฝั่งคลอง ต่อมาเมื่อครอบครัวขยายขึ้น จึงมีการสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นมาภายหลังลักษณะบ้านเรือนจะเป็นบ้านพักแบบโรงนาชั้นเดียว ภายในประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นห้องนอน บริเวณร้าน ที่เป็นครัวไว้พักผ่อน เป็นส่วนที่ขยายต่อมาจากห้องนอน และลานเอกประสงค์ ใช้สำหรับเก็บอุปกรณ์การเกษตรต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันบริเวณชุมชนเลียบบคลองมอญ ยังสามารถพบเห็นที่พักแบบโรงนาอยู่บ้าง แม้บางแห่งจะมีการปรับลักษณะภายนอกให้เหมือนบ้านคนไทยสมัยใหม่ แต่ภายในยังคงบ้านแบบโรงนาเอาไว้ตามเดิม

คำสำคัญ: พลวัต, ภูมิทัศน์, วัฒนธรรม, มอญ, ลาดกระบัง

^{1, 2, 3, 4} มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ; Sinakharinwirot University; Email: napatinna@gmail.com, chamamart.lew@g.swu.ac.th, chisanucha.psn@g.swu.ac.th, sohpittraw@gmail.com

ABSTRACT

This research, titled "Identity of Mon Culture Through Cultural Landscape: A Case Study of the Liap Khlong Mon Community, Lad Krabang District," aims to study the dynamics of the area and the community's economy along Khlong Mon that affect the changes in the cultural landscape. The study employs a qualitative research design. The sample group used in this research included documents, research reports, academic articles related to the cultural landscape of the Liap Khlong Mon Community, Thap Yao Subdistrict, Lad Krabang District, Bangkok. Data was collected by studying document data such as old photographs, information from journal articles, and related academic documents. The research tools included 1.) Document data recording form 2.) Documents, research, and journal articles.

The study found that the settlement pattern of the people in the community along Khlong Mon was characterized by a farming village, with houses built along both sides of the canal, which served as the primary transportation route. Adjacent to the residential areas were agricultural fields. The houses were not grouped together but were typically situated on the owners' rice fields along the canal banks. Later, as families expanded, additional houses were built. The original houses were single-story barn-style dwellings, or rong na. Internally, they consisted of a sleeping area, a raised platform or 'ran' , which served as a resting area and was an extension of the bedroom, and a multipurpose yard used for storing various farming equipment. Currently, the barn-style dwellings can still be observed in the Khlong Mon community, although some have had their exterior appearance modified to resemble modern Thai houses, while the interior layout remains in the original barn-style.

Keywords: DYNAMICS, LANDSCAPE, CULTURE, MON, LAT KRABANG

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นกรอบสำคัญในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือประกอบด้วองค์ประกอบทั้งรูปธรรมและนามธรรมที่สะท้อนค่านิยม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชน องค์ประกอบเหล่านี้ครอบคลุมทั้งสภาพแวดล้อม สิ่งปลูกสร้าง และทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแสดงตัวตนและการพัฒนาของชุมชนในแต่ละช่วงเวลาจึงถือเป็นฐานสำคัญในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่และสังคม

ชุมชนเลียบคลองมอญ ตั้งอยู่ในพื้นที่แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีรากฐานวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายมอญ ซึ่งอพยพมาตั้งถิ่นฐานบริเวณริมคลองตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ ชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่ริมคลอง ซึ่งเป็นทั้งเส้นทางคมนาคม แหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และเป็นพื้นที่ศูนย์รวมกิจกรรมทางสังคมและศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรพระร้อยทางเรือ งานประเพณีสงกรานต์ และพิธีกรรมในวัดมอญ ในอดีตชุมชนเลียบคลองมอญมีวิถีชีวิตที่ใช้น้ำเป็นหลัก บ้านเรือนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ตามริมคลอง มีเรือเป็นพาหนะหลักในการเดินทางและค้าขาย แต่เมื่อเวลาผ่านไปพื้นที่ในชุมชนต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน เช่น การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การเกิดขึ้นของเขตอุตสาหกรรมลาดกระบัง ถนน และโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัยใหม่ ๆ ซึ่งทำให้สภาพภูมิทัศน์ดั้งเดิมเริ่มถูกกลืนไปกับความเป็นเมือง ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ วิถีชีวิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชน จากเดิมที่มีความผูกพันกับน้ำและการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ ต้องปรับตัวเข้าสู่ระบบความเป็นเมือง เช่น การทำงานนอกพื้นที่ การค้าขายสมัยใหม่ และการใช้รถยนต์แทนเรือ นอกจากนี้การขยายตัวของเมืองยังส่งผลให้ทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม เช่น น้ำในคลองมีคุณภาพลดลง และการลดลงของพื้นที่สีเขียว ในขณะที่เดียวกันชาวชุมชนเลียบคลองมอญยังคงพยายามรักษาเอกลักษณ์วัฒนธรรมของตนเองผ่านประเพณี และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำขนมสายบัวแดง และการจัดประเพณีประจำปี

ผู้วิจัยจึงจัดทำการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจว่าคนในชุมชนเลียบคลองมอญมีการปรับตัวอย่างไรต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ รวมถึงศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญที่ยังคงอยู่หรือเปลี่ยนแปลงไปผ่านภูมิทัศน์วัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการปรับตัวและวางแผนพัฒนาชุมชนมอญอื่น ๆ ได้ในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจชุมชนเลียบคลองมอญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

นิยามศัพท์

คลองมอญ หมายถึง คลองขุดคลองหนึ่งในกรุงเทพฯ ที่เชื่อมระหว่างเขตบางกอกใหญ่กับบางกอกน้อย เป็นบริเวณที่อยู่อาศัยของชาวมอญจำนวนมากในอดีต คลองนี้มีความสำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึง พื้นที่ สภาพแวดล้อม และองค์ประกอบทางกายภาพเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ เศรษฐกิจและสถาปัตยกรรม

พลวัต หมายถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาในระบบใดระบบหนึ่งแบบต่อเนื่อง ไม่ว่าจะ เป็นด้าน วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจหรือสิ่งแวดล้อม ส่งผลให้โครงสร้างหรือรูปแบบเดิมเกิดการปรับตัวหรือเปลี่ยนแปลงไปตามปัจจัยนั้นๆ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยเพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งขอบเขตการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

ชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ เอกสาร งานวิจัย รายงาน บทความวิชาการที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษานี้มุ่งศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญเขตลาดกระบัง ในทั้งหมด 2 ประเด็น กล่าวคือ

3.1 การศึกษาอัตลักษณ์ความเป็นมอญดั้งเดิมของชุมชนเลียบคลองมอญเขตลาดกระบัง

3.2 การศึกษาและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์ความเป็นมอญของชุมชนเลียบคลองมอญเขตลาดกระบัง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดอัตลักษณ์

จตุพร ดอนโสม (2555) ได้กล่าวถึงความหมายของอัตลักษณ์ ซึ่งว่าเป็นการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนและอัตลักษณ์ไม่จำเป็นต้องมีหนึ่งเดียว แต่ว่าอาจจะมีหลายอัตลักษณ์ที่ประกอบขึ้นมาเป็นตัวเรา พวกเราอัตลักษณ์ ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติแต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยสังคม (social construct) มักจะมีการลื่นไหลผลัดซ้ำ เปลี่ยนแปลงหรือมีกระบวนการตอบโต้ต่อรองได้ “อัตลักษณ์” จำเป็นจะต้องมีกระบวนการที่สร้างความเหมือนระหว่าง “พวกเรา” และความแตกต่างกับ “พวกเขา” อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นั้นยังคงเป็นสิ่งที่ทำหน้าที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์มีความรู้สึกร่วมกัน หรือ บางครั้งอาจจะเป็นการอ้างอิงถึงประวัติศาสตร์ชาติที่มีร่วมกัน สิ่งนี้จะเป็สิ่งที่ทำให้สมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นรู้สึกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน และจะมีความแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ประสงค์ เอี่ยมอนันต์ (2550) ได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม หมายถึงสิ่งต่างๆที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งสมาชิกในชุมชนร่วมกันยึดถือเป็นค่านิยมและการกระทำต่อสภาพแวดล้อมและภูมิประเทศ เพื่อส่งเสริมความเจริญในการพัฒนาสังคมมนุษย์ รวมถึง

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งก่อสร้างที่มนุษย์สร้างขึ้นที่ใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต เช่น พื้นที่ชุมชน
คูคลอง บ้านเรือน ศาสนสถาน โบราณสถาน เป็นต้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นายณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย (2563) ได้ศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงผลกระทบต่ออัตลักษณ์
เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าดั้งเดิมในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช เพื่อศึกษาการพัฒนาการเปลี่ยนแปลง
ต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงต่ออัต
ลักษณ์เชิงพื้นที่ และเพื่อศึกษาสาเหตุ ปัจจัย และองค์ประกอบที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว
ผลการวิจัยพบว่าย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราชมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมตามยุคสมัย แต่
ยังคงเป็นย่านอยู่อาศัยและย่านการค้าของชาวไทยเชื้อสายจีนอย่างต่อเนื่อง ร้านค้าในพื้นที่ที่มีการ
ปรับเปลี่ยนตามความต้องการผู้บริโภคและบริบทเศรษฐกิจ การท่องเที่ยวเข้ามามีบทบาททำให้รูปแบบ
ร้านค้าในตลาดเก่ามีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่โดยรวมอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ยังคงสะท้อนวิถีชีวิตและ
วัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายจีนในย่านตลาดเก่าอย่างชัดเจน

ประไพพิมพ์ พานิชสมัย (2560) ได้ศึกษาความเป็นมาของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นภายใน
ชุมชนท่าแพ จังหวัดนครศรีธรรมราชและศึกษาบริบทของคนในชุมชนท่าแพ เพื่อพัฒนาแนวทางการ
ออกแบบการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภายใต้กลยุทธ์ต่าง ๆ ได้แก่ (1) กลยุทธ์การปรับ
ภาพลักษณ์ ขยายการรับรู้เชิงคุณค่าทางวัฒนธรรม (2) กลยุทธ์กระจายพื้นที่และจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์
และ (3) กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน ผลวิจัยพบว่าอัตลักษณ์การท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม ชุมชนท่าแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งด้านชีวิต ความเป็นอยู่ สถาปัตยกรรม ความเชื่อ และ
ศาสนา ล้วนเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งชี้ถึงความเป็นมาที่สำคัญของรากเหง้า สร้างความภาคภูมิใจและส่งเสริม
การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้แก่คนในชุมชน และยังได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนให้
เกิดประโยชน์สูงสุด

กฤศนุ สมบุศย์รุ่งเรือง (2553) ได้ศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิดอัตลักษณ์สิ่งแวดล้อมทาง
วัฒนธรรม เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การสูญหายของอัตลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม แลเพื่อ
วิเคราะห์หาค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของย่านชุมชนตลาดพลู ผลที่ได้จะนำไปใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการ
วางแผนอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชน ผลวิจัยพบว่าอัตลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมของ
ย่านชุมชนตลาดพลูคือวัดอินทารามวรวิหาร เนื่องจากมีความสอดคล้องกับหลักการอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม
สังคมและหลักการลักษณะของย่านประวัติศาสตร์ทั้งลักษณะทางรูปธรรมและนามธรรม

สมมติฐานการวิจัย

การขยายตัวของเมือง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนเลียบบคลองมอญ
แต่บางองค์ประกอบที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นมอญยังคงอยู่และสามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์
ต่อไปได้

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจชุมชนเลียบบคลองมอญที่
ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการ วิจัยเชิงเอกสาร (Documentary
Research) โดยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา

ผู้วิจัยเลือกศึกษาพื้นที่ชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร เนื่องจากชุมชนแห่งนี้แหล่งตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของชาวมอญที่มีความสำคัญทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิทัศน์วัฒนธรรม สะท้อนอัตลักษณ์ผ่านรูปแบบบ้านเรือนแบบโรงนา พื้นที่เกษตรกรรมริมคลอง และเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน จึงเป็นพื้นที่ที่เหมาะสมต่อการศึกษาพลวัตของพื้นที่และการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรมอย่างรอบด้าน

2. กลุ่มประชากรตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้วิจัยในครั้งนี้ คือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชนเลียบบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร อัตลักษณ์ความเป็นมอญดั้งเดิมของชุมชน และกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยเอกสารที่เผยแพร่ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับพื้นที่ศึกษาและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยการศึกษา อัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการประกอบการวิจัยเอกสารโดยศึกษาจากเอกสารงานวิจัย บทความวารสาร ที่มีความรู้เรื่องความรู้เกี่ยวกับชุมชนเลียบบคลองมอญ การเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

1. แบบบันทึกข้อมูลจากเอกสาร
2. เอกสาร วิจัย และบทความวารสาร

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่าลักษณะการตั้งถิ่นฐานของคนในชุมชนเลียบบคลองมอญมีลักษณะเป็นหมู่บ้านชานนา สร้างบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งคลอง โดยยึดคลองเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ถัดจากบริเวณที่พักอาศัย จะเป็นพื้นที่เกษตรกรรมบ้านเรือนมักจะไม่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่พักอาศัยจะตั้งอยู่บนที่นาของตนตามสองฝั่งคลองต่อมาเมื่อครอบครัวขยายขึ้นจึงมีการสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นมาภายหลังลักษณะบ้านเรือนจะเป็นบ้านพักแบบโรงนาชั้นเดียว ภายในประกอบไปด้วยส่วนที่เป็นห้องนอน บริเวณร้าน เป็นครัวไว้พักผ่อนจะเป็นส่วนที่ขยายต่อมาจากห้องนอน และลานเอกประสงค์ที่ใช้สำหรับเก็บอุปกรณ์การเกษตรต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันบริเวณชุมชนเลียบบคลองมอญยังสามารถพบเห็นที่พักแบบโรงนาได้อยู่บ้างแม้บางแห่งจะมีการปรับลักษณะภายนอกให้เหมือนบ้านคนไทยสมัยใหม่ แต่ภายในยังคงบ้านแบบโรงนาเอาไว้ตามเดิม

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษา เรื่อง อัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม กรณีศึกษาชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบังสามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาพลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจชุมชนเลียบบคลองมอญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ผลการศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นมอญในชุมชนเลียบบคลองมอญ เขตลาดกระบัง พบว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนดั้งเดิมมีรูปแบบเฉพาะตัวเป็นหมู่บ้านชานนา บ้านเรือนตั้งเรียงตามสองฝั่งคลองโดยใช้คลองเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก ส่วนพื้นที่ถัดจากที่พักอาศัยมักใช้เป็นพื้นที่

เกษตรกรรม บ้านเรือนไม่ได้ตั้งเป็นกลุ่มแน่น แต่กระจายอยู่บนที่นาของแต่ละครอบครัว เมื่อครอบครัวขยายขึ้น จึงมีการสร้างบ้านเพิ่มเติม รูปแบบบ้านพักส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียวแบบโรงนา ภายในประกอบด้วยห้องนอน ส่วนร้าน/แคร่พักผ่อน และลานเอนกประสงค์สำหรับเก็บอุปกรณ์การเกษตร ปัจจุบันยังสามารถพบบ้านแบบโรงนาเหล่านี้อยู่บางส่วน แม้บางหลังจะปรับเปลี่ยนลักษณะภายนอกให้ใกล้เคียงบ้านไทยสมัยใหม่ แต่ภายในยังคงรูปแบบดั้งเดิมที่สะท้อนวิถีชีวิตของชาวมอญ ในมิติของอัตลักษณ์ความเป็นมอญ ผลการวิจัยพบว่า การจัดเรียงบ้านเรือนตามคลอง การใช้พื้นที่เกษตรกรรมร่วมกับที่อยู่อาศัย และการใช้คลองเป็นเส้นทางสัญจร เป็นลักษณะเฉพาะที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างคนกับน้ำและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน นอกจากนี้ กิจกรรมทางวัฒนธรรมและประเพณี เช่น การทำบุญตักบาตรทางเรือ งานสงกรานต์มอญ การจัดพิธีกรรมในวัด และการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ล้วนเป็นตัวแทนของอัตลักษณ์ความเป็นมอญที่สืบทอดจากอดีตจนถึงปัจจุบันและสะท้อนความผูกพันกับพื้นที่

ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นถึง พลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อภูมิทัศน์วัฒนธรรม การขยายตัวของเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การปรับรูปแบบที่ดิน และการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ทำให้บางส่วนของภูมิทัศน์เปลี่ยนแปลง เช่น การปรับรูปแบบบ้านให้ทันสมัย การลดบทบาทของคลองในการสัญจร และการลดพื้นที่เกษตรกรรม แต่บางองค์ประกอบ เช่น วัด พิธีกรรม และมรดกภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น ยังคงปรากฏและทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญในการสะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นมอญ

ดังนั้น พลวัตของพื้นที่และเศรษฐกิจในชุมชนเลียบคลองมอญมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์วัฒนธรรม แต่ยังคงมีองค์ประกอบที่สะท้อนอัตลักษณ์ความเป็นมอญให้สามารถใช้เป็นแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิทัศน์วัฒนธรรมให้คงอยู่ร่วมกับการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะงานวิจัยครั้งถัดไป

1. พื้นที่บริเวณชุมชนเลียบคลองมอญเป็นเส้นทางสายหลักที่มุ่งสู่ภาคตะวันออก และยังคงอยู่ในบริเวณท่าเลใกล้สนามบินสุวรรณภูมิและโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้ประชากรในพื้นที่อื่นเข้ามาพักอาศัยเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการเช่าหรือซื้อที่ดินภายในชุมชน ส่งผลให้ผู้ที่ย้ายเข้ามาใหม่ไม่ได้มีความผูกพันหรือเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนดั้งเดิมทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างประชากรดั้งเดิมกับกลุ่มประชากรใหม่ยังไม่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียว หากชุมชนสามารถพัฒนาระบบการส่งเสริมความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่อยู่อาศัยในพื้นที่ร่วมกัน เช่น การจัดกิจกรรม การมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนช่วยสร้างความรู้สึกความเป็นเจ้าของร่วมกันจะช่วยลดช่องว่างระหว่างประชากรเดิมและประชากรใหม่ได้
2. ควรส่งเสริมการเพิ่มคุณค่าอันลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชนเลียบคลองมอญ เขตลาดกระบัง โดยพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การประชาสัมพันธ์ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว และสนับสนุนให้ชุมชนผลิตสินค้าท้องถิ่น เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับ

มอญ การละเล่น ประเพณี สถาปัตยกรรม จะช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนและกระตุ้นการสืบทอดอันลักษณะมอญให้คงอยู่ต่อไป

3. ควรกำหนดมาตรการป้องกันการสูญเสียดั้งเดิมจากการขยายตัวของเมืองโดยมีภาครัฐพิจารณาบทบาทของชุมชนในการวางแผนพัฒนาอย่างรอบด้าน กำหนดแนวทางใช้พื้นที่ การควบคุมรูปแบบการก่อสร้างและการกำกับลักษณะที่อยู่อาศัยควรสอดคล้องกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเลียบคลองมอญ เพื่อให้การเติบโตของพื้นที่เกิดขึ้นโดยไม่กระทบต่ออัตลักษณ์และความกลมกลืนของภูมิทัศน์ชุมชนในระยะยาว
4. ควรมีการสำรวจความคิดเห็นของคนในชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ที่มีเชื้อสายมอญที่อาศัยอยู่ในชุมชน ประธานชุมชน และหน่วยงานภาครัฐ เพื่อเข้าใจถึงอัตลักษณ์ความเป็นมอญผ่านภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มงานวิจัยผังเมือง 1 กองนโยบายและแผนงานสำนักการวางผังและพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร. (2565). การคงอยู่ของอัตลักษณ์ชุมชนมอญในกรุงเทพมหานคร กรณีศึกษา ชุมชนมอญบางกระบือบางขุนเทียนและชุมชนเลียบคลองมอญ ลาดกระบัง.
- ณัฐวุฒิ รุ่งโรจน์สิทธิชัย. (2563). กระบวนการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบต่ออัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของอาคารร้านค้าดั้งเดิมในย่านตลาดเก่าชุมชนเยาวราช. สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม ระดับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประไพพิมพ์ พานิชสมัย. (2560). การออกแบบอัตลักษณ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนท่าแพ จังหวัดนครศรีธรรมราช. สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ แผน ก แบบ 2 ระดับปริญญา มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- นวรรตน์ เพชรพวงพิพัฒน์. (2562). การศึกษาแนวทางการนำเสนอภูมิสัญลักษณ์ในภูมิทัศน์ใหม่ของเมือง: กรณีศึกษาโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ลานน้ำทวนฝั่งขวา จังหวัดยโสธร. วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุทธจักร มณีแดง และคณะ. (2564). ลักษณะและปัจจัยสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเอง กรณีศึกษาชุมชนเลียบคลองมอญ แขวงทับยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. วารสารศิลปศาสตร์ (วังนางเลิ้ง) มทร.พระนคร, 1(2), 1-21.